
MONOGRAFIE PRAWNICZE

PRAWNA PRZYCZYNA
ZASIEDZENIA
W JURYSPRUDENCJI
RZYMSKIEJ

KAMIL STOLARSKI

C.H. BECK

MONOGRAFIE PRAWNICZE

KAMIL STOLARSKI • PRAWNA PRZYCZYNA ZASIEDZENIA
W JURYSPRUDENCJI RZYMSKIEJ

Polecamy nasze najnowsze publikacje z tej serii:

Zuzanna Benincasa

**MIĘDZY *RES NULLIUS* A *FRUCTUS FUNDI*. DZIKIE
ZWIERZĘTA W ROZWAŻANIACH RZYMSKICH JURYSTÓW**

Grzegorz Blicharz

**RZYMSKA *LOCATIO CONDUCTIO* JAKO MODEL ODPLATNEGO
UDOSTĘPNIANIA WARTOŚCI MAJĄTKOWYCH**

legalis C.H.BECK

ksiegarnia.beck.pl

PRAWNA PRZYCZYNA
ZASIEDZENIA
W JURYSPRUDENCJI
RZYMSKIEJ

KAMIL STOLARSKI

WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2025

*Propozycja cytowania: K. Stolarski, Prawna przyczyna zasiedzenia
w jurysprudencji rzymskiej, Warszawa 2025*

Recenzja: dr hab. Jacek Wierciński, prof. ucz.

Wydawca: Joanna Ziemiecka

© Wydawnictwo C.H.Beck 2025

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa
e-mail: dok@beck.pl, tel: +48 22 311 22 22

*Skład i łamanie: Wydawnictwo C.H.Beck
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce*

ISBN 978-83-8356-662-7

ISBN e-book 978-83-8356-663-4

Podziękowania

Tekst ten, który oddaję do rąk Czytelnika, jako poprawioną wersję pracy doktorskiej, nigdy by nie powstał bez wsparcia wielu życzliwych mi osób. Pisząc podziękowania, człowiek mierzy się ze stresem, czy nikogo nie pominął, szczególnie jeśli wdzięczność czuje do tak wielu. Mam nadzieję, że udało mi się pamiętać o wszystkich, którzy przyczynili się do powstania tej książki.

Na pewno nie skończyłbym jej bez wsparcia mojego Mistrza i promotora ks. prof. *Franciszka Longchamps de Bérier*, któremu dziękuję szczególnie, za cierpliwość i wyrozumiałość, połączoną zarazem z domaganiem się najwyższej jakości i traktowania nauki poważnie, jako dziedziny życia ze wszech miar wartej poświęcanej jej energii.

Dziękuję Żonie: za wsparcie, motywację i przede wszystkim dużą dozę zrozumienia. A wraz z nią synom *Frankowi* i *Stasiowi*, za czas, który pozwolili mi oddać nauce. Zarazem było to dodatkowe zobowiązanie, aby czas ten spożytkować jak najlepiej i opracować książkę na tyle udaną, aby warto było go poświęcić.

Dziękuję Rodzicom, Siostrze i Dziadkom, a Mamie w szczególności. Sama najlepiej wie za co, a słowa nie są w stanie tego ująć.

Wszystkie te osoby sprawiły, że w ogóle zająłem się nauką, podjąłem trud pisanie i oddałem książkę do rąk Czytelnika. Jest ona też efektem rozmów z przyjaciółmi i wsparcia wielu życzliwych ludzi. Począwszy od pierwszych lat studiów i zaangażowania w krakowskie Towarzystwo Biblioteki Słuchaczy Prawa UJ, przez seminarium magisterskie i doktoranckie przy Katedrze Prawa Rzymskiego UJ, liczne spotkania naukowe (szczególnie te organizowane we współpracy międzyuniwersyteckiej), po pracowników, partnerów biznesowych i klientów prowadzonej przeze mnie kancelarii. Wszystkim tym osobom dziękuję. Ostateczne szlify mogłem wprowadzić dzięki celnym uwagom recenzentów – prof. *Jacka Wiercińskiego* i prof. *Wojciecha Dajczaka*, któremu zawdzięczam też wybór tematyki badawczej.

Autor

Spis treści

Podziękowania	V
Wykaz skrótów	XI
Bibliografia	XV
Wstęp	1
Rozdział I. Znaczenie prawnej przyczyny dla nabycia własności przez zasiedzenie – pierwsze pewne przekazy źródłowe: od Trebacjusza do Prokulusa	13
§ 1. Wprowadzenie	13
§ 2. Kupno-sprzedaż i darowizna jako przyczyna zasiedzenia w wypowiedziach Trebacjusza	14
I. Sprzedaż jako przyczyna zasiedzenia tego, co sprzedano – D. 41,4,2,7	14
II. Darowizna rzeczy cudzej między małżonkami – D. 41,6,3	16
III. Zasiedzenie <i>partus ancillae</i> urodzonego ze skradzionej niewolnicy – D. 41,10,4 pr.	19
IV. Wnioski	22
§ 3. Tekst pierwszy z Fragmenta Vaticana – o rzeczy kupionej bez zgody <i>tutor mulierum</i>	23
I. Charakterystyka FV. 1 jako źródła	23
II. Brak zgody opiekuna przy <i>tutela mulierum</i> a zasiedzenie	26
III. Ocena dobrej wiary i prawnej przyczyny w przekazie tekstu FV.1	32
IV. <i>Paulus</i> we fragmencie D. 18,1,27 a przekaz tekstu FV.1	35
V. Wnioski	37
§ 4. <i>Sabinus</i> o zasiedzeniu rzeczy kupionej z dodaniem <i>pactum</i>	38
I. Wprowadzenie	38
II. Kupno pod warunkiem – D. 41,4,2,2	38
III. Zasiedzenie a klauzula przypadku – D. 41,4,2,3	46
IV. Wnioski	49
§ 5. Zasiedzenie w stosunkach między małżonkami w poglądach <i>Kasjusza</i>	50
I. Darowizna przed i po rozwodzie – D. 41,6,1,2	50
II. Posąg bez małżeństwa – D. 41,9,1,3–4	55
III. Wnioski	57
§ 6. <i>Causae usucapionis</i> w pismach Prokulusa – posąg, sprzedaż i porzucenie rzeczy	57
I. Zasiedzenie <i>pro suo</i> w związku z posagiem – D. 23,3,67	57

II. Błąd co do prawa a zasiedzenie – D. 41,3,31 pr.	65
III. Zasiedzenie rzeczy porzuconej – D. 41,7,2	68
IV. Wnioski	77
§ 7. Podsumowanie	77
 Rozdział II. Ograniczanie zasiedzenia lub jego funkcjonalnych	
odpowiedników – retrospekcja od <i>veteres</i> do epoki Ustawy XII Tablic .	
§ 1. Wprowadzenie	79
§ 2. Pierwsza retrospekcja – prawnicy późnorepublikańscy	80
I. Zakaz samodzielnej zmiany prawnej przyczyny posiadania – D. 41,2,3,18 i 19	80
II. Posiadanie <i>rei servandae causa</i> – D. 41,2,3,23	88
III. <i>Serwiusz Sulpicjusz Rufus</i> o zasiedzeniu rzeczy darowanej dzieciom przez ojca	93
§ 3. Druga retrospekcja – Ustawa XII Tablic i <i>lex Atinia</i>	100
§ 4. Podsumowanie	109
 Rozdział III. Prawna przyczyna zasiedzenia jako wymóg jurysprudencji	
w poglądach <i>Neracjusza</i>, <i>Celsusa</i>, <i>Jawolenusa</i> i <i>Pomponiusza</i>	
§ 1. Wprowadzenie	111
§ 2. <i>Neracjusz Priscus</i> o <i>causa usucapionis</i>	111
I. Błąd co do przedmiotu i granic gruntu – D. 41,4,2,6	111
II. Darowizna z majątku męża – D. 24,1,44	116
III. <i>Traditio ex causa quam veram esse existimo</i> – D. 41,10,3	119
IV. Błąd co do faktów – D. 41,10,5	129
V. Wnioski	133
§ 3. Prawna przyczyna posiadania u <i>Celsusa</i>	134
I. <i>Peculiari nomine</i> – D. 41,4,2,11 i D. 41,4,2,13	134
II. Nabycie na podstawie umowy o wyzwolenie – D. 41,4,2,14	145
III. Zasiedzenie <i>pro suo a titulus putativus</i> – D. 41,3,27	150
IV. Wnioski	157
§ 4. Poglądy <i>Jawolenusa</i> dotyczące przyczyny zasiedzenia	158
I. Dobra wiara dotycząca części gruntu – D. 41,4,4	158
II. Zastaw i posiadanie w celu zasiedzenia – D. 41,3,16	160
III. <i>Accessio temporis</i> – D. 41,3,19	163
IV. Zasiedzenie tytułem legatu a zdolność testamentowa – D. 41,8,7	166
V. Wnioski	167
§ 5. Liczne wypowiedzi <i>Pomponiusza</i> o <i>causa usucapionis</i>	168
I. Nabycie części gruntu – D. 41,2,26	168
II. Dylemat stada – D. 41,3,30,2	171
III. <i>Quia in iure erranti non procedat usucapio</i> – D. 41,3,32,1	174
IV. Odwołanie <i>peculium</i> a dopuszczalność zasiedzenia rzeczy nabytej przez niewolnika – D. 41,4,2,12	177
V. <i>Pomponiusz</i> o zasiedzeniu <i>pro emptore</i> – D. 41,4,6	179

VI. Rzecz należąca do wciąż żyjącego spadkodawcy czy osoby trzeciej? – D. 41,5,1 i D. 41,8,6	184
VII. Rzecz nienależąca do spadku a <i>usucapio pro herede</i> – D. 41,5,3	187
VIII. Potwierdzenie darowizny przez dziedzica – D. 41,6,4	190
IX. <i>Usucapio pro suo</i> – D. 41,10,4,1–2	192
X. Wnioski	198
§ 6. Podsumowanie	199

Rozdział IV. Katalog prawnych przyczyn zasiedzenia – synteza wypracowana przez jursprudencję od *Juliana* po jurystów *seweriańskich*

§ 1. Wprowadzenie	201
§ 2. <i>Pro emptore</i>	202
I. Co wiemy o <i>usucapio pro emptore</i> z przeanalizowanych źródeł?	202
II. Pretorski zakaz zbywania – D. 41,3,12	203
III. Nabycie w ramach <i>mandatum</i> – D. 41,3,13,2	205
IV. Dający się usprawiedliwić błąd a <i>titulus putativus</i> – D. 41,4,11; D. 41,4,2,15–16	207
V. Wprowadzenie w posiadanie przez pretora – D. 41,2,3,23	217
VI. Dodatkowe elementy kontraktu a zasiedzenie <i>pro emptore</i> – D. 41,4,2,4–5	219
VII. Dołączenie gruntu w trakcie posiadania zmierzającego do zasiedzenia <i>pro emptore</i> – D. 41,4,7,1	222
VIII. Odrębne przyczyny zasiedzenia i posiadania – D. 41,4,2,1	224
IX. Tradycja jako warunek posiadania <i>pro emptore</i> – D. 41,2,5	229
X. Wnioski	231
§ 3. <i>Pro soluto</i>	232
I. <i>Hermogenian</i> o <i>usucapio pro soluto</i> (D. 41,3,46)	232
II. Tytuły <i>pro soluto</i> a <i>pro emptore</i> – D. 41,3,48 i D. 41,4,2 pr.	234
III. Uznanie świadczenia przez przekazanie posiadania – D. 41,3,33,3	238
IV. Wnioski	240
§ 4. <i>Pro donato</i>	241
I. Co wiemy o zasiedzeniu <i>pro donato</i> z wcześniejszych źródeł? ...	241
II. Zasiedzenie <i>pro donato</i> a <i>pro emptore</i> – D. 41,6,1 pr.	241
III. Darowizna na rzecz syna pozostającego pod władzą ojca – D. 41,6,1,1	244
IV. Odwołanie darowizny – D. 41,6,2	245
V. Darowizna między małżonkami – brak podstawy zasiedzenia czy wadliwe posiadanie? – D. 24,1,24	246
VI. Wnioski	249
§ 5. <i>Pro legato</i>	250
I. Próba zdefiniowania <i>usucapio pro legato</i> – D. 41,8,1	250

Spis treści

II.	Odwołanie kodycyłem a zasiedzenie <i>pro legato</i> – D. 41,8,4 i D. 41,8,9	254
III.	Wnioski	258
§ 6.	<i>Pro dote</i>	259
I.	<i>Ulpian</i> o <i>usucapio pro dote</i> – D. 41,9,1 pr.	259
II.	Rzeczy oszacowane przed ślubem – D. 41,9,2	261
III.	Rzeczy wręczone przez córkę pod władzą ojca – D. 41,9,3	262
IV.	Wnioski	264
§ 7.	<i>Pro suo</i>	264
I.	<i>Ulpian</i> o posiadaniu <i>pro suo</i> – D. 41,10,1 pr.	264
II.	<i>Paulus</i> o posiadaniu <i>pro suo</i> – D. 41,10,2	266
III.	Wnioski	269
Zakończenie	271
Indeks źródeł	277

Wykaz skrótów

I. Starożytne źródła prawa rzymskiego

C.	<i>Codex Iustinianus</i>
D.	<i>Iustiniani Digesta</i>
FV.	<i>Fragmenta quae dicuntur Vaticana</i>
G.	<i>Gai Institutiones</i>
I.	<i>Iustiniani Institutiones</i>
PS.	<i>Pauli sententiae receptae</i>
SC.	<i>senatus consultum</i> (następuje nazwa własna)
T.	<i>lex duodecim tabularum</i>
UE.	<i>Ulpiani Epitome – Tituli ex corpore Ulpiani</i>

II. Starożytne źródła literackie

Cic. <i>Att.</i>	Cicero, <i>Epistulae ad Atticum</i>
Cic. <i>Caecin.</i>	Cicero, <i>Pro A. Caecina oratio</i>
Cic. <i>De off.</i>	Cicero, <i>De officiis</i>
Cic. <i>Pro Flacco</i>	Cicero, <i>Pro L. Flacco oratio</i>
Cic. <i>top.</i>	Cicero, <i>Topica</i>
Gell.	Aulus Gellius, <i>Noctes atticae</i>

III. Czasopisma

AUPA.	Annali del seminario giuridica, Università degli studi di Palermo
BIDR.	Bullettino dell'Istituto di Diritto Romano
CPH.	Czasopismo Prawno-Historyczne
FP.	Forum Prawnicze
GSP.	Gdańskie Studia Prawnicze
INDEX.	INDEX. Quaderni camerti di studi romanistici = International Survey of Roman Law
LABEO.	Labeo: rassegna di diritto romano
LR.	Legal Roots. The International Journal of Roman Law, Legal History and Comparative Law
KSHPiP.	Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa
RIDA 1 ^e Série.	Revue internationale des droits de l'antiquité, 1 ^e série
RIDA 3 ^e Série.	Revue internationale des droits de l'antiquité, 3 ^e série
RPEiS.	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SDHI.	Studia et documenta historiae et iuris

SI.....	Studia Iuridica
SPr.....	Studia Prawnicze
TR.....	Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis = Revue d'Histoire du Droit = The Legal History Review
ZP UKSW.....	Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
ZSS RA.....	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung

IV. Literatura pomocnicza i romanistyka

Labeo ² , t. 2.1.7.....	<i>A. Pernice</i> , Labeo. Römisches Privatrecht im Ersten Jahrhundert der Kaiserzeit, t. 2.1.7: Dolus malus und bona fides, Halle 1895, reprint. 1963
Palingenesia.....	prudentiae civilis fragmenta minora Palingenesia iuris civilis. Iuris consultorum reliquiae quae Iustiniani Digestis continentur ceteraque iuris secundum auctores et libros, t. 1 i 2, Lipsiae 1889
RE.....	Realencyclopädie der classischen altertumswissenschaft

V. Inne skróty

ang.....	angielski
cz.....	część
ETPC.....	Europejski Trybunał Praw Człowieka
łac.....	łacina
niem.....	niemiecki
np.....	na przykład
Nr.....	numer (ang. No)
nt.....	na temat
przed Chr.....	przed <i>Chrystusem</i>
po Chr.....	po <i>Chrystusie</i>
por.....	porównaj
przyp.....	przypis
r.....	rok
rec.....	recenzja
red.....	redakcja (ang. ed./eds.; niem. Hrsg.)
rozdz.....	rozdział
s.....	strona
szp.....	szpalta
sygn.....	sygnatura
s.v.....	<i>sub voce</i> (łac. pod hasłem)
t.....	tom (ang. Vol.)
TK.....	Trybunał Konstytucyjny
tł.....	tłumaczenie (ang. transl.)

Wykaz skrótów

tzn.	to znaczy
w.	wiek
wg	według
zob.	zobacz

Bibliografia

- Abramenko A.*, Eine übersehene Stellungnahme des Trebatius zum Eigentumserwerb am partus ancillae furtivae. Zu Pomp. D. 41,10,4 pr. und Ulp. D. 6,2,11,2, ZSS RA 1997, Bd. 114
- Albanese B.*, Contributo alla storia dell'interpretazione della 'lex Atinia', LABEO 1966, Vol. 12)
- tenže*, La Nozione del Furtum da Nerazio a Merciano, Palermo 1957
- tenže*, Le situazioni possessorie nel diritto private romano, Palumbo 1985
- tenže*, Tre studi celsini, w: *B. Albanese*, Scritti giuridici, t. 2, Palermo 1991
- tenže*, Usus auctoritas fundi in XII Tab. 6,3 secondo le testimonianze di Cicerone, AUPA 1998, Vol. 45.1
- Albertario E.*, Ancora sui glossemi nei Frammenti Vaticani, w: *E. Albertario*, Studi di diritto romano, t. 5: Storia, metodologia, esegesi, Milano 1937
- tenže*, Animus furandi: contributo alla dottrina del furto nel diritto romano e nel diritto bizantino, Milano 1923
- tenže*, Elementi postgaiani nelle Istituzioni di Gaio, w: *E. Albertario*, Studi di diritto romano, t. 5: Storia, metodologia, esegesi, Milano 1937
- tenže*, Il possesso romano, BIDR 1932, Vol. 40
- tenže*, La involuzione del possesso del precarista del creditore pignoratizio e del sequestratario nel diritto postclassico giustiniano, w: *E. Albertario*, Studi di diritto romano, t. 2: Cose, diritti reali, possesso, Milano 1941
- tenže*, Possessio pro suo e la contrapposizione possessio pro suo, possession pro alieno, w: *E. Albertario*, Studi di diritto romano, t. 2: Cose, diritti reali, possesso, Milano 1941
- tenže*, Sulla dotis datio ante nuptias, w: *E. Albertario*, Studi di diritto romano, t. 1: Persone e famiglia, Milano 1933
- tenže*, Distinzioni e qualificazioni, w: Studi di diritto romano, t. 2: Cose, diritti reali, possesso, Milano 1941
- tenže* (rec.), *C. Tumedei*, Distinzioni postclassiche riguardo all'età: „infanti proximus” e „puberti proximus”, Archivio Giuridico Filippo Serafini 1923, Vol. 4.5
- Alibrandi I.*, Teoria del possesso secondo il diritto romano, Roma 1871
- tenže*, Teoria del possesso secondo il diritto romano, w: Opere giuridiche e storiche del prof. Ilario Alibrandi. Raccolte e pubblicate a cura della Accademia di Conferenze Storico-Giuridiche, t. 1, Roma 1896
- Andrés Santos F.J.*, En torno al origen y fundamento de la prohibición de donaciones entre cónyuges: una reconsideración crítica, BIDR 2000–2001, Vol. 42–43

- Ankum H.*, Die manumissio fideicommissaria der Arescusa, des Stichus und des Pamphilus. Eine "cause célèbre" der spätclassischen Rechtspraxis in Paul. D. 19,1,43 und 45,1–2, w: *Ars boni et aequi*. Festschrift für Wolfgang Waldstein zum 65. Geburtstag (Hrsg. *M.J. Schermaier, Z. Végh*), Stuttgart 1993
- Alibrandi I.*, *Teoria del possesso secondo il diritto romano*, Roma 1871
- tenze*, *Pomp. D. 41,7,5 pr.*: Die occupatio einer res Mancipi derelicta und der Ausdruck in bonis alicuius esse in den klassischen römischen Rechtsquellen, *ZSS RA* 1986, Bd. 103
- tenze*, The Functions of Expressions with Utilitatis Causa in the works of the Classical Roman Lawyers, *Fundamina* 2010, Vol. 16
- tenze*, Utilitatis Causa in the Work of the Roman Classical Jurists, *Revista Chilena de Derecho* 2016, Vol. 43
- Ankum H., Pool E.*, Rem in bonis meis esse and rem in bonis meam esse: Traces of the Development of Roman Double Ownership, w: *New Perspective in the Roman Law of Property. Essays for Barry Nicholas* (ed. *P. Birks*), Oxford 1999
- Apathy P.*, Vermächtnis einer fremden Sache und Ersitzung pro legato, w: *Rechtsgeschichte und Privatrechtsdogmatik* (Hrsg. *R. Zimmermann*), Heidelberg 1999
- Appleton Ch.*, *Histoire de la propriété prétorienne et de l'action publicienne*, t. 1, Paris 1889
- tenze*, Le trésor et la iusta causa usucapionis, w: *Studi in onore di Pietro Bonfante nel XL anno d'insegnamento*, t. 3, Milano 1930
- Arangio-Ruiz V.*, *Istituzioni di diritto romano*, Napoli 1957
- tenze*, La compravendita in diritto romano, Napoli 1954
- Archi G.G.*, L'evoluzione della donazione nell'epoca postclassica, *RIDA* 1958 Série 3e, Vol. 5
- tenze*, La donazione. Corso di diritto romano, Milano 1960
- Arnò C.*, *Corso di diritto romano. Il possesso* Lezioni raccolte dagli studenti E. Bauchiero e F. Palieri, Torino 1936
- Arrett M.J.*, Adverse Possession of Copyright. A Proposal to Complete Copyright's Unification with Property Law, *The JCL* 2005, Vol. 31
- Aru L.*, *Le donazioni fra coniugi in diritto romano*, Padova 1938
- Ascoli A.*, *Trattato delle donazioni*, Milano 1935
- Astolfi R.*, Sabino e il 'furtum solo animo', *SDHI* 1993, Vol. 59
- Babusiaux U.*, *Wege zur Rechtsgeschichte: Römisches Erbrecht*, Wien–Köln–Weimar 2021
- Bagley C.E., Clarkson G.*, Adverse Possession for Intellectual Property. Adapting an Ancient Concept to Resolve Conflicts Between Antitrust and Intellectual Property Laws in the Information Age, *Harvard Journal of Law & Technology* 2003, Vol. 16
- Bahga A., Madisetti V.*, *Internet of Things. A Hand-On Approach*, Hyderabad 2015
- Baldus Ch.*, Possession in Roman Law, w: *The Oxford Handbook of Roman Law and Society* (eds. *P. du Plessis, C. Ando, K. Tuori*), Oxford 2016
- Bammate N.*, Le titre 'pro legato', *RIDA* 1e Série 1 1948
- Bannon C.J.*, *The Brothers of Romulus: Fraternal Pietas in Roman Law, Literature, and Society*, New Jersey 1997
- Barton J.L.*, Animus and possessio nomine alieno, w: *New Perspective in the Roman Law of Property. Essays for Barry Nicholas* (ed. *P. Birks*), Oxford 1999

- tenže*, Solutio and Traditio, w: Critical Studies in Ancient Law, Comparative Law and Legal History (eds. J.W. Cairns, O.F. Robinson), Oxford–Portland 2004
- Bauer K.*, Die rutiliana constitutio des Julian, TR 1986, Vol. 54
- taž*, Ersitzung und Bereicherung im klassischen römischen Recht, Berlin 1987
- Baumann R.A.*, Lawyers and Politics in the Early Roman Empire: A Study of Relations Between the Roman Jurists and the Emperors from Augustus to Hadrian, Munich 1989
- Bechmann A.*, Zur Lehre von der usucapio pro emptore, Archiv für die civilistische Praxis 1889, Vol. 75
- Bedenek F.*, A iusta causa traditionis a római jogban, Budapest 1959
- Behrens O.*, Institut und Prinzip. Siedlungsgeschichtliche Grundlagen, philosophische Einflüsse und das Fortwirken der beiden republikanischen Konzeptionen in den kaiserzeitlichen Rechtsschulen, t. 1, Göttingen 2004
- Benferhat Y.*, Cicero and the Small World of Roman Jurists, w: Cicero's Law: Rethinking Roman Law of the Late Republic (ed. P. du Plessis), Edinburgh 2016
- Benincasa Z.*, Occupatio jako sposób nabycia własności dziko żyjących zwierząt w prawie rzymskim, SI 2014, Vol. 59
- Benöhr H.-P.*, Der Besitzerwerb durch Gewaltabhängige im klassischen römischen Recht, Berlin 1972
- Bergh v.d. R.*, Ownership of Agri Deserti during the Later Roman Empire, Tydskrif vir Hedendaagse Romeins – Hollandse Reg 2004, Vol. 60
- Bernhöf F.*, Der Besitztitel im römischen Recht, Halle 1875
- tenže*, Titulus justus und titulus putativus im Justianischen Rechte, Greifswald 1873
- Beseler G.*, Beiträge zur Kritik der römischen Rechtsquellen, t. 4, Tübingen 1920
- tenže*, Et ideo – Declarare – Hic, ZSS RA 1931, Bd. 51
- tenže*, Miscellanea, ZSS RA 1925, Bd. 45
- tenže*, Romanistische Studien, TR 1928, Vol. 8
- tenže*, Textkritische Studien, ZSS RA 1932, Bd. 52
- Bessenyö A.*, Zum Problem des Ersitzungstitels pro derelicto, SI Auctoritate Universitatis Pecs Publicata 1996, Vol. 123
- Betti E.*, Istituzioni di diritto romano, t. 2.1, Padova 1960
- tenže*, L'attuazione di due rapporti causali attraverso un unico atto di tradizione (Constritudo alla teoria della delegazione a dare), BIDR 1933, Vol. 41
- Bělovský P.*, Usucapio. Vydržení v římském právu, Praha 2018
- tenže*, Usucapio of Stolen Things and Slave Children, RIDA 3e Série 49 2002
- Biavaschi P.*, Ricerche sul precarium, Milano 2006
- Biondi B.*, Diritto ereditario romano. Parte generale, Milano 1954
- tenže*, Istituzioni di diritto romano, Milano 1956
- tenže*, Successione testamentaria e donazioni, Milano 1955
- Bisazza G.*, Dallo iussum domini alla contemplatio domini: contributo allo studio della storia della Rappresentanza, Milano 2008
- Bobbink R., Mauer Q.*, Antichresis: a comparative study of classical Roman law and the contractual praxis from Roman Egypt, TR 2019, Vol. 87

- Bojarski W.*, Separatio bonorum, w: Księga pamiątkowa ku czci profesora Leopolda Steckiego (red. *M. Bączyk*), Toruń 1997
- Bonfante P.*, Corso di diritto romano, t. 1: Diritto di famiglia, Roma 1925
- tenže*, Corso di diritto romano, t. 2: La proprietà, sezione 1, Roma 1926
- tenže*, Corso di diritto romano, t. 2: La proprietà, sezione 2, Roma 1928
- tenže*, Essenza della 'bona fides' e suo rapporto colla teorica dell'errore, w: *P. Bonfante*, Scritti giuridici varii, t. 2: Proprietà e servitù, Milano–Napoli–Palermo–Roma 1918
- tenže*, Forme primitive ed evoluzione della proprietà romana („res Mancipi”) e („res nec Mancipi”), w: *P. Bonfante*, Scritti giuridici varii, t. 2: Proprietà e servitù, Milano–Napoli–Palermo–Roma 1918
- tenže*, La derelizione e l'apprensione di cose derelitte', w: *P. Bonfante* Scritti giuridici varii, t. 2: Proprietà e servitù, Milano–Napoli–Palermo–Roma 1918
- tenže*, La 'successio in univ. ius' e l'universitas, w: *P. Bonfante*, Scritti giuridici varii, t. 1: Famiglia e successioni, Torino 1916
- tenže*, La „possessio civilis” e la „possessio naturalis”, w: *P. Bonfante*, Scritti giuridici varii, t. 3: Obbligazioni, comunione e possesso, Torino 1926
- tenže*, La derelizione e l'apprensione di cose derelitte', w: *P. Bonfante*, Scritti giuridici varii, t. 2: Proprietà e servitù, Milano–Napoli–Palermo–Roma 1918
- tenže*, La derelizione di 'res Mancipi' nel diritto classico, w: *P. Bonfante*, Scritti giuridici varii, t. 2: Proprietà e servitù, Milano–Napoli–Palermo–Roma 1918
- tenže*, La iusta causa dell'usucapione e il suo rapporto colla 'bona fides', Scritti giuridici varii, t. 2: Proprietà e servitù, Milano–Napoli–Palermo–Roma 1918
- tenže*, La iusta causa dell'usucapione e il suo rapporto colla bona fides, Rivista Italiana per le Scienze Giuridiche 1893, Vol. 15.1
- tenže*, Le singole 'iustae causae usucapionis' e il titolo putativo, w: *P. Bonfante*, Scritti giuridici varii, t. 2: Proprietà e servitù, Milano–Napoli–Palermo–Roma 1918
- Borkowski A.*, Borkowski's Texbook on Roman Law (ed. *P. du Plessis*), New York 2010
- Bossowski F.*, Actio ad exhibendum w prawie klasycznym i justynjańskim, Kraków 1929
- Böhr R.*, Das Verbot der Eigenmächtigen Besitzumwandlung im Römischen Privatrecht. Ein Beitrag zur Rechtshistorischen Spruchregelforschung, München–Leipzig 2002
- Bömer G.*, Besitzmittlungswille und mittelbarer Besitz, Tübingen 2009
- Branca G.*, Missiones in possessionem e possesso, w: Studi in onore di Siro Solazzi nel cinquantenario del suo insegnamento Universitario (1899–1948), Napoli 1948
- Braukmann M.*, Pignus: das Pfandrecht unter dem Einfluss der vorklassischen und klassischen Tradition der römischen Rechtswissenschaft, Göttingen 2008
- Bretone M.*, Tecniche e ideologie dei giuristi romani, Napoli 1982
- Briguglio F.*, Studi sul procurator, t. 1: L'acquisto del possesso e della proprietà, Milano 2007
- Broder A.N.*, Comparing Apples to APPLs. Importing the Doctrine of Adverse Possession in Real Property to Patent Law, New York University Journal of Law & Liberty 2007, Vol. 2
- Bruns K.G.*, Das Wesen der bona fides bei der Ersitzung, Berlin 1872

- Brüge A.*, Salarium und ähnliche Leistungsentgelte beim mandatum, w: Mandatum und Verwandtes Beiträge zum römischen und modernen Recht (Hrsg. *D. Nörr, S. Nishimura*), Berlin–Heidelberg–New York–London–Paris–Tokyo–Hong Kong–Barcelona–Budapest 1993
- Buchholtz A.A.*, Excursus I. De Fontibus Vaticanorum Fragmentorum, w: Iuris civilis anteuustiniani vaticana fragmenta e codice rescripto ab Angelo Maio edita recognovit, commentario tum critic tum exegetico nec non quadruplici appendice, Borussia 1828
- Buckland W.W.*, A text-book of Roman Law from Augustus to Justinian, Cambridge 1932
- tenže*, The Main Institutions of Roman Private Law, Cambridge 1931
- tenže*, The Roman Law of Slavery. The condition of the Slave in Private Law from Augustus to Justinian, Cambridge 1908
- Buhl H.*, Salvius Julianus: Erster Teil. Einleitung. Personenrecht, Verone 2017 (oryginał: 1886)
- Buján de A.F.*, Quinto Mucio Escévola el Pontífice, w: Juristas universales, t. 1: Juristas antiguos (ed. *R. Domingo*), Madrid 2004
- Bund E.* (rec.), *A. Schiavone*, Studi sulle logiche dei giuristi romani. Nova negotia e transactio da Labeone ad Ulpiano (Pubblicazioni della Facoltà Giuridica dell'Università di Napoli CXXVII). Jovene, Napoli 1971. 196 S., ZSS RA 1976, Bd. 93
- Burdese A.*, Lex commissoria e ius vendendi. Nella fiducia e nel pignus, Torino 1949
- Testelo A.G.*, Cayo Casio Longino, w: Juristas universales, t. 1: Juristas antiguos (ed. *R. Domingo*), Madrid 2004
- Calzada A.*, A propósito de la retroactividad de la Lex Atinia de rebus subreptis, RIDA 2010 Série 3e, Vol. 57, 2010
- Cannata C.A.*, Iul. D. 41,1,36, una interpolazione occasionale, w: Incontro con G. Pugliese, Milano 1992
- Candy P.*, Lex Cincia on gifts, w: Oxford Classical Dictionary, Oxford 2016
- Carbone E.J.*, Iusta causa usucapionis, Prudentia Iuris. Revista de la Facultad de Derecho y Ciencias Políticas de la Pontificia Universidad Católica Argentina Santa María de los Buenos Aires 1990, Vol. 24–25
- Carcattera A.*, Possessio. Ricerche di storia e di dommatica, Roma 1967
- Carrelli E.*, L'acquisto della proprietà per 'litis aestimatio' nel processo civile romano, Milano 1934
- Casavola F.*, Lex Cincia, Contributo alla storia delle origini della donazione Romana, Napoli 1960
- Casiono-Mora J.*, Auctoritas rerum decemvralis, RIDA 3e Série 50, 2003
- Castro Sáenz A.*, Aproximación a la usucapio pro herede, RIDA 3e Série 45, 1998
- Caterina R.*, Some Comparative Remarks on JA Pye (Oxford) Ltd v. The United Kingdom, European Review of Private Law 2007, Vol. 15.2
- Chang Y.-C.*, Adverse Possession Laws in 203 Jurisdictions: Proposals for Reform, University of Pennsylvania Journal of International Law 2022, Vol. 43
- tenže*, The Many Faces of Adverse Possession: Economic and Empirical Analyses of Laws in 156 Jurisdictions, marzec 2020, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3558800> (dostęp: 22.11.2024 r.)